

Nika VISTOROPSKI, Matjaž LUNAČEK

***Preteklost vedno vrže senco na sedanost:
Intervju z Matjažem Lunačkom***

***The present can never escape the shadow of the past:
Interview with Matjaž Lunaček***

Zakaj nam ne gre? ga pobaram za uvod in Matjaž Lunaček, sicer zdravnik, ima pripravljene razmišljajoče odgovore na sicer zelo preprosto, a hkrati težko vprašanje, ki kali naš velikokrat navidezni mir. Izobraževal se je v okviru Italijanske psihoanalitične asociacije, njegova ljubezen pa je tudi literatura. Njegovo zadnje književno delo nosi naslov Telovadci nad prepadom, ki je zbir kritičnih razmislekov. Trenutno pripravlja zbirko zgodb, ki naj bi izšla jeseni. Je odkrito kritičen in izjemno načitan. Njegov dom je urejen kaos misli. Močno zadržan je do medikamentoznega zdravljenja nečesa, kar v današnji družbi vse prehitro dobi nalepko – depresija. »Ni mogoče, da so vsi ljudje, ki se znajdejo v življenju v nekem trenutku žalostni in nesrečni, takoj tudi depresivni. Če sem potr, ker se mi je nekaj hudega zgodilo, moram biti z bolečino v stiku, da jo bom zmogel preseči.« Psihiatrija in farmacija sklepata tudi grde posle. Sam pa svojo moč najde v knjigah.

V: Se vam zdi, da se danes malo preveč ukvarjamo sami s sabo? Je treba analizirati res vsak čustven »izbruh«?

O: Analiziranje samega sebe je res lahko velika izguba časa, če tega ne počnemo profesionalno, s pomočjo. Včasih je »spoznavanje samega sebe« zgolj igra konstruktov, ki opuša pomembne elemente, ki sicer strokovnjakovi zaznavi ne bi ušli. Ljudje se bojijo, da bodo njihove obrambe, če bodo preveč ranljivi, padle. Mogoče je, da bodo odprli kakšna vrata v nezavedno, a obenem neizogibno druga zaprli. Vse kulture poznajo človeka, ki te v samospoznavanju vodi. To je lahko učitelj z Vzhoda, v izmaelizmu so takim osebam rekli daj ...

Ljudje menijo, da je končni cilj dosežen takrat, ko nastanejo neke trajne navezave, a je v resnici cilj avtonomija, iz katere človek vzpostavlja odnose. Zakaj nam ne gre, sprašujete. Zato, ker je pot prepoznavanja zahtevna. Na eni strani imamo samoljubljenje, na drugi pa objektivno ljubezen. Kakor hitro se meja prevesi na eno ali drugo stran, imamo problem. S Freudom se popolnoma strinjam v delu, kjer trdi, da je objekt ljubezni lahko marsikaj. Poglejte, otroček je najprej navezan na svojo mamo, s katero je v simbiotični zvezi. Nato je deklica bolj navezana na očeta, deček pa na mamo. Sledi obdobje, v katerem se otroci identificirajo s staršem istega spola. V latentni dobi, ko otrok izide iz ojdipskega primeža, pa ostane sam. Začne hoditi v šolo, vzpostavlja številne vrstniške odnose, a glede na starše je – sam. Ko se začne puberteta, spet intenzivno išče ekskluzivni

objekt. Freud tukaj razvoj zaključí. A pomembno je prepoznati, kdaj gre v življenjskih odnosih za ponovitve. To je eden od temnih človekovih problemov, v katerem se kaže, da ne zmoremo druge osebe ugledati v tem, kaj ta oseba zares je, ampak nanjo lepimo svoje pretekle predstave o osebah, običajno tistih, ki so bile za nas pomembne. Nenehno živimo v transfernih odnosih. Ti nosijo s sabo pričakovanja, ki so povsem neupravičena.

V: Kje se zavozlamo, ko izprašujemo sami sebe?

O: Vse se ureja v odnosih. Človek sam je v balonu, v katerem lahko marsikaj nafantazira, a opusti pomembno. Vprašamo se lahko, ali je mogoče, da je človek do kraja analiziran, da mu pomoč drugega ni več potrebna. Ljudje si radi domišljamo, da smo daleč prišli. Kažemo zametke narcistične osebnosti, ki jo imajo lahko tudi psihoanalitiki, prepričani, da »delo na sebi« ni več potrebno, da lahko vse sami. A v resnici razvijejo le bolj sofisticirane obrambe. Najtežji preizkus so življenjske preizkušnje, ki postavijo pod vprašaj resnično sposobnost prenesti obremenitve. Samo tisto, kar prenese test časa, tisto, v čemer se človek izkaže, je pravo. Spoznanje je kot morje, v katerem se kaplje strupa razredčijo.

Samospoznavne tehnike so vedno težile k razširitvi zavesti, k temu, da bi čim več nezavednega prešlo v zavestno sfero. Kleč je v percepciji in tem, kako natančno in resnično zaznam svojo okolico in samega sebe v njej. Preteklost vedno vrže senco na sedanost. Nenehno se pojavljajo koprene, skozi katere občasno ne vidimo jasno. Podobne besede lahko slišimo tako iz ust zahodnih psihoanalitikov kot iz ust vzhodnjaških modrecev: Kako očistiti zaznavo senc, ki padajo?

V: Kdaj je vaše strokovno znanje padlo na osebnem izpitu? Je sploh kdaj?

O: Ljudje smo (in ostajamo) zaradi življenjskih dogodkov ranljivi. Moja zelo huda osebna izkušnja, ki mi je celo stregla po življenju, mi je dala vedeti, da lahko v vedenju o sebi najdem uteho. Sicer ne vem, kako bi zmožel.

V: Kako natančno ste si pomagali?

O: Michel Foucault je v svoji knjigi *Zgodovina seksualnosti* zapisal, da se mora človek za to, da se učloveči, dotakniti štirih osnovnih stvari. Ena od njih je gotovo priprava na smrt. Vsak bo, če ga boste le vprašali, ali se zaveda, da smo smrtna bitja, da bo konec doletel vse nas, odgovoril s – seveda. A ne glede na to, da je smrt nenehno v zraku, da lahko govorimo o njej, z njo nismo v stiku. Pa bi morali biti. Ves čas. Kajti smrtnost, pa naj se to še tako čudno sliši, s sabo nosi zavest o sebi.

V: Zakaj delamo napako, ko svojim otrokom želimo le, da bi bili srečni? Zakaj je to enosmerna vozovnica v pogubo?

O: Ker je, tako mislim, vsaka predstava o tem, kaj bi moralo iz naših otrok nastati, zgrešena. Res je, da jih moramo v njihovem odraščanju natančno spremljati, jim posvečati pozornost. A ne tiste vrste pozornosti, ki so jo izkazovali starši v vrtcu. (*Leta 1996 je skupaj s psihologinjo Renato Bačar ustanovil Psihoanalitični vrtec, op. p.*) Mamice so po koncu delovnika prihajale po svoje malčke in spraševale: Je spal, je jedel? To ni pomembno! Seveda je tako spal kot jedel. Vsak otrok to počne, če le ni prav posebno bolan. Bolj pomembno ga je spremljati v tem, kaj počenja, kaj premišluje, in mu dati večje možnosti. Kako si to napravil, ga vprašati. Kaj si mislil s tem, ga spodbuditi.

Številni starši se s svojimi otroki sicer ukvarjajo, a z vsiljevanjem vedenja, kot bi želeli vanje vtisniti svojo odraslo podobo o svetu. Veliko bolj pomembno je, da jim pustimo, naj ustvarijo svoje razmišljanje, mi jih le vodimo.

Psihoanalize nikoli ne začnemo z vsiljeno temo, temveč le vodimo osebo, da sama sprejme zase morda presenetljivo ugotovitev o sebi. Ko ugotovi, da ve nekaj, za kar si sploh ni mislila, da ve. Pri otroku je enako.

Spomnim se dečka, ki je intenzivno čustvoval. Takrat je imel okoli štiri leta in bil je naravnost obseden s tragedijo Titanika. Scene je preigraval na vse mogoče načine. Film je bil najbrž zanj zanimiv tudi zato, ker je prikazal ladjo z različnimi nivoji. Tam na vrhu so bili vsi lepo oblečeni, dobro so jedli, vse se je bleščalo. Nadstropje niže so se dogajale bolj elementarne zabave manj zavrtega, manj obnašalnega vedenja. Čisto na dnu pa je moč najti kurilnico, vir, zakaj se ladja sploh premika. Bate, ogenj, potne obraze kurjačev. Fantek je prek podob Titanika izražal večplastnost svojih odnosov. V vrtcu pa je izpostavil tudi otroški ljubezenski odnos do deklice. Ko je morala punčka nekega dne za dlje oditi z mamico v Nemčijo, je intenzivno trpel. Nekega dne je pogrkovaje rekel: »Brez Anje ne morem živeti.« Pretresljivo.

V: Ljudje živimo v konceptih normalnega, primernega, dobrega. Zato najprej težko shajamo sami s sabo, pa nato še drug z drugim. Kaj za vas pomeni besedna zveza mentalno zdrav človek?

O: Freud ni nikoli rekel, da je nekaj noro, zdravo ali normalno. Govoril je o premici, na kateri so ljudje; od razmeroma mentalno zdravih do tistih – tukaj meja ni jasna – psihotičnih. Ta premica se jasno izraža v vsakdanjem življenju, še posebno takrat, ko se zgodi kaj hudega, kar lahko psihični sistem, ki je do takrat veljal, pripravi do razpada. In slišimo: Ta je doživel živčni zlom! Takrat res nič več ne deluje, vse telo se začne nelogično odzivati. Kot na Titaniku, na primer, ko so ljudje začeli bezljati, tekli v drugo stran od smeri rešitve. To je dokaz, da je v tistem trenutku do temeljev prizadeta mentalna struktura.

Kakšna je mentalno zdrava oseba? Verjetno si mora človek prizadevati, da bi bilo njegovo modro nebo čim manj oblačno. In se obenem zavedati, da nenehna brezoblačnost ni mogoča. Brezoblačnost je ideal, ki pa se mu lahko zgolj približamo, ne smemo pa biti njegovi sužnji.

Ko sem preučeval Cankarja, sem ugotovil, da se veliko njegovih povesti konča s samomorom. Zakaj? Ker liki trpijo zaradi bolezni ideala, ki se lahko klavrnno konča, ko visoko stremljiv človek naleti na omejitve.

V: Je vir frustracij vedno v prevelikih pričakovanjih?

O: Pričakovanja so vedno povezana z željo. Želja je vedno nekje tam daleč in do nje je treba priti, je pa vedno neizpolnljiva. Ko si izpolnimo eno, se takoj pojavi druga. Izdate knjigo in se isti trenutek vprašate – kaj pa zdaj? Ne zmoremo uživati v svojih dosežkih. Zato je razvojno izjemno pomembno, da postanemo, pogledamo, ko otrok nekaj ustvari. In nato ne rečemo: Dobro, to je bilo lepo, zdaj pa kocke lepo pospravi.

V: Ampak najbrž tudi ni dobro, da otrokov stolp iz Lego kock hvalimo tako, kot da česa tako briljantnega svet še ni videl.

O: Seveda ne! Le ustavimo se. Vzemimo si čas. In se k temu dosežku v spominu vračajmo.

V: Vitalie Rimbaud je naslov ene od knjig tukaj na vaši mizi. Kdo je bila ona, poleg tega, da je tako ime tudi vaši psički?

O: Ena Vitalie je bila Rimbaudova mama, druga pa njegova sestra. Rimbaud se mi zdi fascinanten zato, ker je bil genij. Ne samo nadarjen, temveč tudi brezmejno inteligenten človek. Kljub vsemu pa je njegovo življenje pokazalo, da so nanj delovale družinske konstelacije z vsemi svojimi omejitvami, in to tako močno, da niti talent niti inteligenca nista mogla pomagati, da ne bi padel v hudo nesrečnost. Čeprav je čutil elementarno potrebo po samospoznavanju – to se mu je zdelo kljub velikemu trpljenju celo bistveno – je vse življenje iskal transferne figure, ki bi mu ob tem pomagale. Žal jih je vse prepoznal kot neustrezne. Če bi v tistem času obstajala psihoanaliza in bi mu kdo omogočil vpogled v njegove težnje, bi bilo morda drugače. Meni osebno pa je Rimbaud izjemno zanimiv tudi zato, ker je moja družinska konstelacija podobna njegovi.

V: Prosim, nadaljujte.

O: Prav zanimivo, res. Arthur je malo po ojdipski fazi doživel izgubo očeta. Ta je namreč preprosto odšel iz družine, mama pa je ostala sama s štirimi otroki. Star je bil pet let in pol. Sam sem imel identično izkušnjo, le da moj oče ni odšel, temveč je umrl, mama pa je prav tako ostala sama z nami štirimi. To nas je vse otroke močno zaznamovalo. Rimbauda je izguba zaznamovala na najbolj pozitiven mogoč način, kot tudi mene, se mi zdi. Odkar pomnim, sem imel v sebi močno željo nekaj ustvariti.

Moj oče je bil precej znan zdravnik, organizator partizanskih bolnišnic med drugim. Sam sem po identifikacijskem vzorcu – ki še bolj deluje, če oče umanjka – že pri štirih letih vedel, da bom zdravnik. O tem ni bilo nikoli nobenega dvoma. Ko sem bil že globoko v medicini, pa sem iskal dezidentifikacijo z očetom v tem, da sem se pomaknil na sam rob. On je bil kirurg, sam pa sem šel v psihiatrijo, nato še dlje, na rob psihiatrije v psihoanalizo. Ko mi je bilo jasno, kaj se dogaja z mojo identifikacijo, sem se lotil še študija primerjalne književnosti. Da bom le svoj, ne pa le ena ponovitev.

V: Pred leti sem intervjuvala vnukinjo Sigmunda Freuda. Ni ga gledala kot velikega človeka, zanj ni imela lepih besed. Za deda je bila nevidna. Vse, kar je dobila od njega, je bilo nekaj novcev za Burgtheater, v resnici pa si je samo želela sesti v njegovo krilo. Kdaj zamerite velikim avtorjem, ko vidite, da niso bili dobri, da so bili nemarni, tudi krivični?

O: To vrže močno senco na avtorja, vsaj meni. Veste, kaj je Freud nekoč rekel? Ker mu je bilo tako zelo pomembno, da bi iz psihoanalize nastala znanstvena metoda, je izjavil: »Za vsako svoje odkritje sem žrtvoval enega pacienta.« To ni pozicija sočutnosti. Prepričan sem, da bi bil meni človek pomembnejši od odkritja.

Nekoč sem na televiziji poslušal predavanje biokemika, ki je prejel Nobelovo nagrado. Spraševali so ga o pomembnih življenjskih stvareh. Tako kretenskih odgovorov, kot so prišli iz njegovih ust, še nisem slišal! Podobno sem čutil ob gledanju dokumentarnih filmov o Freudu, ki so bili narejeni v Berlinu, na Dunaju in v Londonu. Na posnetkih je bila ob njem hčerka. V tistih nekaj trenutkih skupnih kadrov si zlahka opazil, kako ne-

mogoč je bil njegov odnos do Anne. Kot očkova punčka se je v nekem trenutku oklenila njegove roke in ga milo pogledala, on pa jo je samo odrinil. Odrinil jo je! Freud je bil neverjeten mislec, a kot človek ni bil v redu. Žal se Anna ni našla, bila je zgolj očetova ponovitev.

Intervju je bil objavljen 7. 7. 2015 v reviji Onaplus.
